

А.О. ЛИТВИНОВ**ТИПОВА МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО КЛАСТЕРУ**

У статті розроблено та теоретично обґрунтовано типову модель публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру. Визначено та охарактеризовано учасників кластеру, відповідно до чотирьох секторів моделі: 1) ядро кластера та постачальники послуг; 2) суб'єкти, які підтримують функціонування й розвиток кластеру; 3) сектор забезпечення; 4) споживачі соціальних послуг. Зазначено, що всі учасники об'єднані єдиними цілями, процесами, відносинами, зв'язками, результатами та методами управління. Визначено, що переваги запропонованої моделі полягають у чіткому розподіленні учасників кластерного утворення по секторам і видам діяльності. Типова модель може слугувати теоретико-методичною основою для формування національної бази даних про соціальні кластери як необхідного засобу для збирання й впорядкування інформації про розвиток соціальних кластерів у державі.

Ключові слова: публічне управління, децентралізація, кластеризація, інноваційний розвиток, соціальний кластер, регіон, соціальні послуги, ядро кластера, модель, статистичні характеристики.

А.О. LITVYNOV**TYPICAL MODEL OF PUBLIC MANAGEMENT FOR THE REGIONAL SOCIAL CLUSTER'S DEVELOPMENT**

The article develops and theoretically substantiates a typical model of public management for the development of a regional social cluster. The participants of the cluster are identified and characterized according to four sectors of the model: 1) the cluster core and service providers; 2) entities supporting the cluster's functioning and development; 3) the provisioning sector; and 4) social service consumers. It is noted that all participants are united by common goals, processes, relationships, connections, outcomes, and management methods. The main ideas of the regional social cluster are to improve the quality of life for the regional population. The proposed model's advantages lie in the clear distribution of cluster formation participants by sectors and types of activities. The typical model of public management for the development of a regional social cluster can serve as a theoretical and methodological basis for forming a national database on social clusters, which is essential for collecting and organizing information on social cluster development within the country.

Key words: public administration, decentralization, clustering, innovative development, social cluster, region, social services, cluster core, model, statistical characteristics.

Постановка проблеми. Політика кластеризації, реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що здійснюється на засадах децентралізації, що реалізуються сьогодні в Україні, загострили проблему впровадження моделі публічного управління, зокрема розвитком регіонального соціального кластеру. Соціальний кластер ми розглядаємо, як складне багаторівневе утворення, що не виникає швидко й не передбачено. Його формування відбувається на певних принципових засадах і закономірностях. Кожне кластерне утворення є унікальними та має свою історію, структуру, місію. Процес створення та розвитку соціального кластеру відбувається послідовно й поетапно. При цьому факторними умовами є наявні нормативно-правова база, що забезпечує процес формування та функціонування соціальних кластерів відповідними ресурсами (кадровими, матеріально-технічними, інформаційними, технологічними тощо); інституції соціальної сфери (галузеве забезпечення); потреби населення у різних соціальних благах і послугах.

В Україні запроваджено нові підходи до

стратегічного планування й фінансування розвитку регіонів. Вони мають бути покладені в основу нової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру, яка має бути зорієнтована на клієнта, швидко реагувати на його потреби та максимально задовольняти запити суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну базу дослідження політики кластеризації та публічного управління розвитком соціальної сфери становлять праці таких українських вчених, як Л. Белова [1], М. Біль [2], В. Бульба [3-5], Т. Городицький, С. Михаць [6], Л. Горошкова, В. Волков, Р. Карбівничий [7], О. Карпенко [13], О. Носов, Т. Черничко [16], О. Поступна [5; 17; 18], Г. П'ятницька [21] та ін. Обґрунтування теоретичної моделі кластерного утворення представлено в працях В. Гусєва, В. Горника [8], Н. Коваленко [14], А. Меліхова, В. Дьяченко [15], Г. Самойленко [23], І. Чикаренко [25] та ін. Поза увагою авторів залишається питання розробки типової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру.

Мета статті полягає в розробці та теоретичному обґрунтуванні типової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру, визначенні її характеристики учасників кластеру, відповідно до секторів моделі, та переваг запропонованої моделі, у тому числі щодо формування національної бази даних про соціальні кластери.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління розвитком соціального кластеру ми розглядаємо, як цілеспрямовану діяльність органів публічної влади (системи владних інституцій, що складають органи державної влади та органи місцевого самоврядування) та суспільних інституцій, що здійснюється у формі соціального партнерства, організованого у соціальній сфері задля створення соціального кластеру, діяльність якого має бути спрямована на досягнення бажаних і корисних цілей соціального розвитку певної території, розв'язання соціальних проблем, підвищення добробуту населення, забезпечення соціального вирівнювання тощо. В основу даного підходу покладено, визначену у словникових та енциклопедичних виданнях [9-12; 20] змістовну сутність терміну «публічне управління», а також наше розуміння поняття соціального кластеру – система, у структурі якої функціонують велика кількість елементів, об'єднаних єдиною ціллю.

Вважаємо типовою модель кластеру і як простору, і як процесу. У разі простору кластер передбачає сукупість суб'єктів та сфери, які взаємодіють соціально з метою розвитку. Тобто територія розташована в межах одного (наприклад, регіону). Вони, як правило, мають фінансовими ресурсами та має зберегти здатність конкурувати на ринку соціальному. Кооперація між суб'єктами на цій площині, крім іншого, діяти як постачальники послуг. Наша думка, що регіональним органам влади надає послуги.

Виходячи з цього, ми пропонуємо типову модель публічного управління розвитком соціального кластеру (рис. 1).



Рис. 1. Типова модель публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру (авторська розробка)

Зазвичай, в моделі публічного управління виділяють три загальних компонента – суб'єкт управління (органи публічної влади), об'єкт управління (суспільну / приватну життєдіяльність людей) та управлінську діяльність, яка демонструє різноманітні взаємовідносини, взаємозв'язки між

суб'єктом і об'єктом управління. Типова модель, що представлена нами, представляє собою складну, мережеву систему з горизонтальними взаємозв'язками елементів та договірними відносинами між учасниками кластеру. У моделі можна умовно визначити 4 сектори, учасники яких

об'єднані єдиними цілями, процесами, відносинами, зв'язками, результатами, методами управління, зокрема: 1) ядро кластера та постачальники послуг; 2) суб'єкти, які підтримують функціонування й розвиток кластеру; 3) сектор забезпечення; 4) споживачі соціальних послуг.

До складу першого сектору включено установи соціальної сфери, які безпосередньо виробляють та надають населенню соціальні послуги для задоволення різноманітних потреб населення на рівні регіону. Такими установами є заклади освіти різних рівнів, охорони здоров'я, культури, спорту, соціального захисту та інші, діяльність яких спрямована на покращення якості життя населення. Основні учасники виробляють єдині ціннісні орієнтації, норми, правила поведінки.

Другий сектор включає суб'єктів, які створюють необхідні умови для функціонування та розвитку соціального кластеру: політичні, правові, організаційні, економічні та ін.

Провідна роль у цьому секторі належить органам публічної влади. Саме вони на рівні регіону встановлюють стратегічні орієнтири соціального розвитку, що відповідають національним цілям соціальної політики та враховують регіональні її особливості; розробляють програми й проекти соціальної спрямованості. Крім того, органи публічної влади виконують роль координатора спільної діяльності всіх учасників кластеру та об'єднують зусилля наукових, науково-дослідних, освітніх установ, бізнес, недержавних і міжнародних організацій для реалізації поставлених цілей. Усі учасники кластеру можуть брати участь в його роботі в різних формах, зокрема, бізнес і міжнародні організації можуть стати благодійниками, меценатами, співвиконавцями соціальних програм та/або проектів; недержавні організації – захищати інтереси певних соціальних груп; наукові, науково-дослідні, освітні установи – забезпечувати методологічну, технологічну, технічну підтримку та надавати додаткові освітні послуги (наприклад, підвищення кваліфікації працівників).

Третій сектор забезпечує діяльність в цілому соціального сектору. Учасники сектору згруповані за видами діяльності та можуть бути, як внутрішніми (з одного регіону), так і зовнішніми суб'єктами (з іншого регіону(ів)). Мета цього сектору – здійснювати транспортне, матеріально-технічне, науково-методичне, юридичне, консультативне, інформаційне та інше допоміжне забезпечення кластеру.

Четвертий сектор – споживачі соціальних послуг. Тут умовно можна виділити три групи учасників:

– внутрішні споживачі – це місцеве населення регіону, яке безпосередньо отримує різноманітні послуги від установ соціальної сфери: освітні, оздоровчі, лікувальні, соціального захисту, комплексні, допоміжні тощо;

– міжрегіональні споживачі – це населення з інших регіонів, які отримують послуги від установ

соціальної сфери, що знаходяться у базовому регіоні. Це можуть бути також послуги освітні, оздоровчі, лікувальні та ін.;

– іноземці – споживачі експортних послуг, наприклад, навчання в закладі вищої освіти, лікування в закладах охорони здоров'я та санаторних і/або оздоровчих установах. Незважаючи на нематеріальний характер соціального кластеру, споживачі-іноземці роблять свій матеріальний (фінансовий) внесок в економіку регіону, забезпечують розвиток цієї території.

Основними ідеями регіонального соціального кластеру є підвищення якості життя населення регіону; інтеграція установ соціальної сфери та інших учасників кластеру навколо реалізації цільових програм і проектів; залучення бюджетних і небюджетних джерел і ресурсів; формування єдиної регіональної системи соціального захисту населення. Синергетичний ефект можна отримати в результаті ефективного використання управлінського, ресурсного, інтелектуального потенціалів структурних елементів соціального кластеру та механізмів взаємозв'язків між учасниками кластеру.

Переваги запропонованої типової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру полягають у тому, що в моделі чітко розподілені учасники кластерного утворення по секторам і видам діяльності; встановлено їх взаємозв'язки; визначено участь додаткових форм підтримки, експортні можливості та вплив соціального кластеру на економіку регіону.

Зрозуміло, що кожний соціальний кластер має свої особливості. В науковій літературі можна зустріти різні думки дослідників щодо їх визначення. Виявлення особливостей дозволяє сформулювати типологізацію наявних соціальних кластерів. А розроблена типова модель може слугувати теоретико-методичною основою для формування національної бази даних про соціальні кластери (далі – НБДСК) як необхідного засобу для збирання й впорядкування інформації про розвиток соціальних кластерів у державі. НБДСК має поповнюватися за рахунок збору в першу чергу статистичної інформації (характеристик), яка збирається офіційно на всіх рівнях управління, а також може збиратись додатково уповноваженим органом. У таблиці 1 наведено орієнтовні статистичні характеристики соціального кластеру.

Вважаємо, що статистичні дані доцільно розділити на основні й додаткові. До основних параметрів відносимо ті характеристики, які безпосередньо стосуються діяльності кластера – учасників (замовників, постачальників, споживачів, спонсорів), ресурси, технології, методи. До додаткових – ті, що створюють умови для функціонування й розвитку соціального кластеру. Отримані дані допоможуть виявити особливості кластерного утворення та його специфіку. У подальшому, можна проаналізувати динаміку розвитку кластеру, оцінити його можливості та

результат.

Таблиця 1. Орієнтовні статистичні характеристики соціального кластеру

Основні параметри	Додаткові параметри
Початкова кількість учасників кластерного утворення (ядро кластеру)	Загальна кількість партнерів/донорів
Загальна кількість установ соціальної сфери, що надають послуги	Кількість соціальних партнерів з інших територій/регіонів
Загальна чисельність зайнятих працівників	Кількість міжнародних партнерів/донорів
Середня заробітна плата зайнятих працівників	Кількість споживачів соціальних послуг – іноземців
Загальна чисельність споживачів послуг	Кількість соціальних послуг, що надаються населенню в інші регіони (експорт послуг)
Кількість споживачів, які отримують бюджетні послуги	Транспортне забезпечення
Показники оцінки ефективності діяльності кластера	Юридичне забезпечення
Соціальні технології, що використовуються	Інформаційна підтримка
Інноваційні технології, що використовуються	Ремонтні роботи
Оцінка матеріально-технічної бази кластера	Харчування
Рівень/масштаб інвестицій	Додаткові послуги
Бюджетні інвестиції	Додаткові, спонсорські інвестиції
Кількість щомісячних зустрічей учасників кластеру / регулярність нарад правління	Кількість публікацій в рамках піару (на веб-сайті, в соцмережах, друкованих видання тощо)
Навчання, підвищення кваліфікаційних навиків працівників	Вивчення попиту та потреб споживачів послуг

Джерело: складено автором

Слід зазначити, що сучасні політичні й економічні умови, а також процес реформування всіх сфер життєдіяльності суспільства, що триває в Україні, призвів до регіоналізації – процесу, в основу якого «покладено регіональний саморозвиток на базі врахування інтересів регіонів і покладання відповідальності за розвиток на місцеві влади» [17]. Такий підхід суттєво змінює ставлення до проблемних питань регіонального рівня та змушує місцеву владу шукати нові підходи та механізми співпраці з різними бізнес-структурами та науковими установами з метою задоволення різних потреб населення та підвищення якості їх життя. Нестійкість і невизначеність суспільств, прискорення соціальних змін спричиняють соціальну напругу та посилення впливу соціальних ризиків [4]. У цьому контексті однією з важливих сфер, що забезпечує життєдіяльність і життєздатність території є соціальна сфера, яка в сукупності з економічною сферою формує певний каркас суспільного життя, характерний для конкретної території – територіальної громади.

Зазвичай, сталий розвиток розглядають в рамках екологічного аспекту, однак вважаємо, що відносно розвитку територіальних громад потрібно розширити цей підхід з метою врахування дотримання необхідного комплексу інтересів як самих територій, так і їх мешканців. У такому разі до сталого розвитку територіальних громад можна віднести розвиток таких секторів, як економічний, демографічний, побутовий, освітньо-науковий, інноваційний, оздоровчий, культурний тощо. Організаційне забезпечення розвитку цих секторів на рівні територіальної громади

формується системою різних інституцій – держави, місцевої влади, громадськості, бізнесу – тобто тих, хто проявляє інтерес і, водночас, володіє важелями впливу. Отже, необхідна консолідація зусиль для забезпечення стимулятивного впливу на сталий розвиток територіальної громади. Драйвером сталого розвитку може виступати соціальний кластер, основним продуктом якого є соціальні послуги. Відповідно до національного законодавства, соціальні послуги розглядаються як «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» [19]. Метою соціального кластеру, який зазвичай об'єднує різноманітні інституції, установи, підприємства, заклади, що розташовані на території громади, є підвищення комфортності проживання населення, його закріплення на цій території через створення сприятливих соціальних умов.

Визначимо основні характеристики соціального кластеру територіальних громад в умовах сталого розвитку. Звернемось до наявних наукових досліджень. Розглядаючи сталий розвиток територіальних міграційних систем, М. Біль наводить основні характеристики соціального кластеру й представляє їх у розрізі передумов формування, ключових ознак і типів. Зокрема, головними ознаками він вважає: свідому, непримусову організацію на основі спільних інтересів, ціннісних орієнтацій і відносин духовної співпричетності; визначену структуру і форми взаємодій на основі первинних соціальних контактів; розподіл функціональних ролей

з наданням соціальних послуг; практичне переважання горизонтальних зв'язків у регулюванні над вертикальними тощо. Щодо типів соціального кластеру, то науковець виділяє їх залежно від учасників (об'єднання соціально й функціонально однорідних груп/різномірних груп); за географічною приналежністю (об'єднання учасників територіальних міграційних систем різних країн і регіонів; об'єднання учасників однієї країни або регіону); за функціональною спрямованістю (монофункціональні та поліфункціональні) [2]. Такий підхід лише частково характеризує соціальний кластер територіальної громади, оскільки має власну функціональну спрямованість – підтримку мігрантів. Однак, автор наводить деякі базові характеристики, що притаманні будь-якому соціальному кластеру.

Найбільш загальні параметри визначають В. Савченко і Т. Шестаковська. На думку вчених, особливостями соціально орієнтованого кластеру є: цільова орієнтація – збереження відтворювальних процесів людського капіталу через покращення соціально-економічних умов життя населення; ефективне формування людського капіталу через підвищення інтелектуального й культурного потенціалу населення – збільшення числа закладів освіти, тривалості й варіативності навчання, підтримка наукових досліджень; посилення соціально-психологічного потенціалу суспільства – формування адекватної ціннісної національної системи, духовно-моральне вдосконалення особистості; структурні складові – органи публічного управління, установи, організації, підприємства різних галузей економіки й соціальної сфери, релігійні й громадські організації; економічні умови функціонування – перерозподіл прибутку, отриманого від надання послуг, та ефективне використання державних ресурсів [22]. За словами К. Скібської, характерними рисами соціального кластеру є «його спрямованість на підтримку різних верств населення, наявного та потенційного кадрового потенціалу, прогресивних студентів та випускників вишів, молодих учених та розробників, стартапів та інших ініціативних груп» [24]. Звичайно, що тут мова йде про ті кластери, що утворені на тих територіях, на яких функціонують заклади вищої освіти.

Висновки. У цілому, утворення регіональних соціальних кластерів є прикладом успішного виходу зі складних соціально-економічних ситуацій і тому цей напрям стає одним з перспективних для успішного розвитку територіальної громади. Розгляд теоретичних основ дослідження публічного управління розвитком соціальних кластерів дозволив побудувати типову модель публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру та запропонувати орієнтовні статистичні характеристики даного утворення.

Список джерел інформації

1. Белова Л.О. (2020). Кластеризація освітнього простору Слобожанщини шляхом створення і функціонування Харківського університетського консорціуму. *Актуальні проблеми державного управління*. №

1 (57). С. 271–275.

2. Біль М.М. (2013). Концептуальні підходи формування соціальних кластерів як необхідної умови сталого розвитку територіальних міграційних систем. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 3 (101). С. 225–234.

3. Бульба В.Г. (2011). *Соціальні функції держави*: монографія. Х.: Вид-во Асоціації докторів наук державного управління. 264 с.

4. Бульба В.Г., Євтухов О.В. (2017). Соціальні ризики людського розвитку: сутність та місце в державному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. № 2 (52). С. 209.

5. Бульба В.Г., Поступна О.В., Литвинов А.О. (2024). Переваги соціально орієнтованої кластеризації в забезпеченні продуктивної зайнятості як важливого фактору забезпечення національної безпеки країни. *Наукові інновації та передові технології: журнал (Серія «Управління та адміністрування»), Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»*. № 7 (35). С. 61–75.

6. Городинський Т.І., Михаць С.О. (2016). Аналіз переваг та передумов створення кластера в регіоні. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. Вип. 26.6. С. 206–212.

7. Горшкова Л.А., Волков В.П., Карбівничий Р.О. (2018). Кластерно-логістичний підхід в управлінні територіальними громадами. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. пр. Маріуполь. № 17. С. 97–105.

8. Гусев В.О., Горник В.Г. (2004). Кластерна модель інноваційної реструктуризації регіональної економічної систем. *Управління містом*. № 10-12 (16). С. 140–146.

9. *Державне управління та державна служба*: словник-довідник (2005). Уклад. О.Ю. Оболенський. К.: КНЕУ. С. 147.

10. *Державне управління*: словн.-довід. (2002) Уклад.: В.Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д.О. Безносенко, І.М. Варзар, В.М. Князев, С.О. Кравченко, Л.Г. Штика; за заг. ред. В.М. Князева, В.Д. Бакуменка. К.: Вид-во УАДУ. 225 с.

11. *Енциклопедичний словник з державного управління* (2010). Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ. 820 с.

12. *Енциклопедія державного управління*: у 8 т. (2011). Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. кол. Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ НАДУ, 2011. Т. 2: *Методологія державного управління*; наук.-ред. кол.: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. К.: НАДУ. 692 с.

13. Карпенко О.О. (2015). Кластерна соціальна відповідальність як основа розвитку кластерів. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. № 8. С. 47–52.

14. Коваленко Н.М. (2011). *Впровадження кластерної моделі розвитку молокопереробних підприємств харчової промисловості*: автореф. дис... канд. економ. наук: 08.00.04; М-во освіти і науки, молоді та спорту України; Нац. ун-т харчових технологій. Київ. 21 с.

15. Меліхов А.А., Дьяченко В.Р. (2018). Соціально орієнтований кластер як інструмент забезпечення сталого розвитку підприємств комунальної сфери. *Reporter of the Priazovskiyi Stateaompe Technical University*. Section: Economic sciences. № 35. С. 47–52.

16. Носов О.Ю., Черничко Т.В. (2019). Нормативно-правове регулювання кластеризації в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. Вип. 1 (11). С. 21–27.

17. Поступна О.В. (2011). Громадівська теорія місцевого самоврядування як теоретична конструкція організації політико-правового інституту народовладдя.

Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. X. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». Вип. 2 (33). С. 305.

18. Поступна О.В. (2020). Проблематика визначення терміну «регіональний освітній кластер» у понятійному полі публічного управління та адміністрування. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матер. Міжнар. наук.-пр. інтрнет-конф., 18-19 березня 2020 р. ; за заг. ред. В.П. Садкового. X. : Вид-во НУЦЗУ. С. 38-40.

19. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

20. Публічне управління : термінол. слов. (2018). Уклад. : В.С. Куйбіда, М.М. Білинська, О.М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, О.М. Петроє. К. : НАДУ. 224 с.

21. П'ятиницька Г.Т. (2015). Класифікація кластерів у системі інформаційного забезпечення стратегії кластеризації. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. № 4. С. 187–208.

22. Савченко В.Ф., Шестаковська Т.Л. (2016). Особливості формування соціально орієнтованих кластерів в Україні. *Науковий вісник Полісся*. № 1(5). С. 47-48.

23. Самойленко Г. (2018). Досвід та особливості функціонування світових кластерних центрів та моделей. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 3 (15). С. 31–40.

24. Скібська К.О. (2017). Залучення рекрутингових агентств до формування соціальних кластерів. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Вип. 2-2 (08). С. 63–67.

25. Чикаренко І.А. (2013). Кластерна модель інноваційного розвитку території: сучасний стан, проблеми та кращі практики. *Вісник академії митної служби України* : зб. наук. пр. Дніпропетровськ : Академія митної служби України. № 1 (8). С. 112–120.

References (transliterated)

1. Bielova L.O. (2020). Klasterizatsiia osvithnoho prostoru Slobozhanshchyny shliakhom stvorennia i funktsionuvannia Kharkivskoho universytetskoho konsortsiumu. Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia. № 1 (57). S. 271–275.

2. Bil M.M. (2013). Kontseptualni pidkhody formuvannia sotsialnykh klasteriv yak neobkhdnoi umovy staloho rozvytku terytorialnykh mihratsiinykh system. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Vyp. 3 (101). S. 225–234.

3. Bulba V.H. (2011). Sotsialni funktsii derzhavy : monohrafiia. Kh. : Vyd-vo Asotsiatsii doktoriv nauk derzhavnogo upravlinnia. 264 s.

4. Bulba V.H., Yevtukhov O.V. (2017). Sotsialni ryzky liudskoho rozvytku: sutnist ta mistse v derzhavnomu upravlinni. Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia. Vyp. 2 (52). S. 209.

5. Bulba V.H., Postupna O.V., Lytvynov A.O. (2024). Perevahy sotsialno oriientovanoi klasteryzatsii v zabezpechenni produktynoi zainiatosti yak vazhlyvoho faktoru zabezpechenni natsionalnoi bezpeky krainy. Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii: zhurnal. (Serii «Upravlinnia ta administruvannia», Serii «Pravo», Serii «Ekonomika», Serii «Psihologiiia», Serii «Pedahohika»). № 7 (35). S. 61–75.

6. Horodynskyi T.L., Mykhats S.O. (2016). Analiz perevah ta peredumov stvorennia klastera v rehioni. Naukovi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy. Vyp. 26.6. S. 206–212.

7. Horoshkova L.A., Volkov V.P., Karbivnychi R.O. (2018). Klasterno-lohistychnyi pidkhid v upravlinni terytorialnymy hromadamy. Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti : zb. nauk. pr. Mariupol. № 17. S. 97–105.

8. Husiev V.O., Hornyk V.H. (2004). Klasterna model innovatsiinoi restrukturyzatsii rehionalnoi ekonomichnoi system. Upravlinnia mistom. № 10-12 (16). S. 140–146.

9. Derzhavne upravlinnia ta derzhavna sluzhba : slovnyk-

dovidnyk (2005). Uklad. O.Iu. Obolenskyi. K. : KNEU. S. 147.

10. Derzhavne upravlinnia: Slovn.-dovid. (2002) Uklad. : V.D. Bakumenko (ker. tvorchoho kol.), D.O. Beznosenko, I.M. Varzar, V.M. Kniaziev, S.O. Kravchenko, L.H. Shtyka ; za zah. red. V.M. Kniazieva, V.D. Bakumenka. K. : Vyd-vo UADU. 225 s.

11. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnogo upravlinnia (2010). Uklad. : Yu.P. Surmin, V.D. Bakumenko, A.M. Mykhnenko ta in. ; za red. Yu.V. Kovbasiuka, V.P. Troshchynskoho, Yu.P. Surmina. K. : NADU. 820 s.

12. Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia : u 8 t. (2011). Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; nauk.-red. kol. Yu.V. Kovbasiuk (holova) ta in. Kyiv NADU, 2011. T. 2 : Metodolohiia derzhavnogo upravlinnia ; nauk.-red. kol. : Yu.P. Surmin (spivholova), P.I. Nadolishnyi (spivholova) ta in. K. : NADU. 692 s.

13. Karpenko O.O. (2015). Klasterna sotsialna vidpovidalnist yak osnova rozvytku klasteriv. *BIZNES INFORM*. № 8. S. 47–52.

14. Kovalenko N.M. (2011). Vprovadzhennia klasternoi modeli rozvytku molokopererobnykh pidpriemstv kharchovoi promyslovosti : avtoref. dys... kand. ekonom. nauk : 08.00.04 ; M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy ; Nats. un-t kharchovykh tekhnologii. Kyiv. 21 s.

15. Melikhov A.A., Diachenko V.R. (2018). Sotsialno oriientovanyi klaster yak instrument zabezpechennia staloho rozvytku pidpriemstv komunalnoi sfery. Reporter of the Priazovskiy Statavtore Technical University. Section: Economic sciences. № 35. S. 47–52.

16. Nosov O.Iu., Chernychko T.V. (2019). Normatyvno-pravove rehulivannia klasteryzatsii v Ukraini. Naukovi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Serii Ekonomika. Vyp. 1 (11). S. 21–27.

17. Postupna O.V. (2011). Hromadivska teoriia mistsevoho samovriaduvannia yak teoretychna konstrukttsiia orhanizatsii polityko-pravovoho instytutu narodovladdia. Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia : zb. nauk. pr. Kh. : Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». Vyp. 2 (33). S. 305.

18. Postupna O.V. (2020). Problematyka vyznachennia terminu «rehionalnyi osvithni klaster» u poniatinomu poli publichnogo upravlinnia ta administruvannia. Derzhavne upravlinnia u sferi tsyvilnoho zakhystu: nauka, osvita, praktyka : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. intrnet-konf., 18-19 bereznia 2020 r. ; za zah. red. V.P. Sadvkovo. Kh. : Vyd-vo NUTsZU. S. 38-40.

19. Pro sotsialni posluhy : Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. № 2671-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

20. Publichne upravlinnia : terminol. slov. (2018). Uklad. : V.S. Kuibida, M.M. Bilynska, O.M. Petroie ta in. ; za zah. red. V.S. Kuibidy, M.M. Bilynskoi, O.M. Petroie. K. : NADU. 224 s.

21. Piatnytska H.T. (2015). Klasyfikatsiia klasteriv u systemi informatsiinoho zabezpechennia strategii klasteryzatsii. *Marketynh i menedzhment innovatsii*. № 4. S. 187–208.

22. Savchenko V.F., Shestakovska T.L. (2016). Osoblyvosti formuvannia sotsialno oriientovanykh klasteriv v Ukraini. Naukovi visnyk Polissia. № 1(5). S. 47-48.

23. Samoilenko H. (2018). Dosvid ta osoblyvosti funktsionuvannia svitovykh klasternykh tsentriv ta modelei. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. № 3 (15). S. 31–40.

24. Skibska K.O. (2017). Zaluchennia rekrutynhovykh ahentstv do formuvannia sotsialnykh klasteriv. *Ekonomichni visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. Vyp. 2-2 (08). S. 63–67.

25. Chykarenko I.A. (2013). Klasterna model innovatsiinoho rozvytku terytorii: suchasnyi stan, problemy ta krashchi praktyky. *Visnyk akademii mytnoi sluzhby Ukrainy* : zb. nauk. pr. Dnipropetrovsk : Akademia mytnoi sluzhby Ukrainy. № 1 (8). S. 112–120.

Надійшла (received) 15.10.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Литвинов Андрій Олексійович (Lytynov Andrii) – Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, здобувач наукового ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5486-9076>.